

หายเข้าไปในห้องน้ำ: พื้นที่กำใจ สิ่งปฏิภูลทางอารมณ และการเมืองของการชอนตัว

บทนำ

ท่ามกลางงานเลี้ยงสังสรรค์ เสียงหัวเราะกระทบกันเหมือนคลื่นที่ซัดเข้ามาไม่หยุด เขายืนอยู่กลางห้องที่เต็มไปด้วยผู้คน การสนทนาข้ามโต๊ะ การชนแก้วเฉลิมฉลอง และการเคลื่อนตัวที่พลุกพล่าน ในระหว่างที่เสียงเพลงคลอเคล้าบรรยากาศอันรื่นเริง ซึ่งทุกอย่างดูคล้ายจับคู่เคลื่อนด้วยพลังงานอันน่าดื่มด่ำนั้น ทว่าสำหรับเขา มันกลับหนักเกินไป การหายใจไม่ทันทำให้สายตาเลือนหาที่หลบ ขาทั้งสองข้างขยับแม้จะรู้สึกสิ้นเรี่ยวแรง จนกระทั่งได้พบบานประตูที่ไม่มีใครสนใจ นั่นคือประตูของห้องน้ำที่อยู่ใกล้ ๆ ข้างในนั้น แสงไฟนีออนสลัว ๆ ทำให้เกิดแสงและเงากระทบกระเบื้องเย็นเฉียบ กลิ่นน้ำยาทำความสะอาดปะปนกับกลิ่นของสิ่งปฏิภูลที่มนุษย์คนก่อนหน้าหลงเหลือไว้จาง ๆ เสียงหยดน้ำ “ตึก...ตึก...” ตัดกับเสียงหัวเราะแผ่วเบาที่เล็ดลอดมาจากข้างนอกห้อง เขายืนพิงกำแพง สูดลมหายใจลึก ๆ สองสามครั้ง มองดูตัวเองในจอโทรทัศน์ที่เปิดกล้องหน้า โลกที่โกลาหลเมื่อครู่ถูกจัดเรียงใหม่ในระยะเวลาอันสั้น ในห้องนี้ เขาไม่ต้องแสดงบทบาทอะไร ไม่ต้องตอบสนองต่อสิ่งใด เพราะมันคือที่พักใจเล็ก ๆ ที่ร่างกายของเขาได้เลือกแล้ว

ฉากชีวิตเช่นนี้อาจเป็นประสบการณ์ที่เกิดขึ้นซ้ำซ้อนสำหรับผู้คนจำนวนหนึ่ง โดยเฉพาะผู้ที่อ่อนไหวต่อความพลุกพล่านและแรงกดดันทางสังคม คนบางกลุ่ม เช่น คนที่กำลังอยู่ในภาวะเศร้าสลด ความไม่มั่นคงทางอารมณ รวมถึงมนุษย์อินโทรเวิร์ดจำนวนหนึ่ง “การหายเข้าไปในห้องน้ำ” ถือเป็นปฏิบัติการเงียบ ๆ ที่ไม่ต้องการคำอธิบาย คำพูดธรรมดา ๆ ที่ว่า “ขอตัวไปห้องน้ำ” คือคำบอกกล่าวที่สังคมมักจะยอมรับโดยไม่ซักถาม และด้วยเหตุนี้ ห้องน้ำจึงถูกทำให้กลายเป็นพื้นที่ชอนตัวที่ได้รับความชอบธรรมโดยปริยาย ทว่าคำถามที่ยังคงค้างคาใจคือ เหตุใดห้องน้ำจึงถูกเลือกให้เป็นพื้นที่ “กำใจ” เหตุใดร่างกายและอารมณของบางคนจึงตอบสนองต่อพื้นที่นี้มากกว่ามุมอื่นใดในอาคาร และการล่าถอยเล็ก ๆ เหล่านี้ สะท้อนให้เห็นอะไรบ้างเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างร่างกายอารมณ และโครงสร้างทางสังคม

ห้องน้ำในฐานะพื้นที่กำใจ

การที่ใครบางคนแอบไปกำใจในห้องน้ำระหว่างงานเลี้ยงหรืองานสังคม ไม่ได้เกิดขึ้นเพียงเพราะห้องน้ำเป็นสถานที่เงียบสงบกว่าพื้นที่อื่น หากแต่เป็นเพราะห้องน้ำมีสถานะทางสังคมบางอย่างที่แตกต่างจากพื้นที่ทั่วไป ห้องน้ำเป็นพื้นที่ที่ผู้คนสามารถหายตัวไปชั่วคราวได้โดยไม่ต้องให้เหตุผลเพิ่มเติม คำพูดสั้น ๆ ว่า “ขอไปห้องน้ำ” มักเพียงพอที่จะยุติการซักถามและเปิดทางให้ผู้พูดถอนตัวออกจากสถานการณ์ตรงหน้าได้ทันที

ในความหมายนี้ ห้องน้ำได้ดำรงอยู่ในสถานะกึ่งกลางระหว่างการอยู่ร่วมกับผู้อื่นและการแยกตัวออกจากสังคม หากทฤษฎีแนวคิดของวิกเตอร์ เทอร์เนอร์ (Turner, 1969) มาใช้เปรียบเทียบ ห้องน้ำอาจถูกมองได้ว่าเป็นพื้นที่ก้ำกึ่ง (liminal space) ที่เปิดโอกาสให้ผู้คนที่เคลื่อนผ่านจากสถานะหนึ่งไปสู่อีกสถานะหนึ่งชั่วคราว จากความพลุกพล่านสู่ความเงียบ จากการต้องตอบสนองต่อผู้อื่นสู่การอยู่กับตนเอง แม้การเปลี่ยนผ่านนี้จะได้มีลักษณะเป็นพิธีกรรมอย่างที่เทอร์เนอร์ศึกษา แต่ก็สะท้อนกระบวนการถอนตัวออกจากจังหวะทางสังคมเพื่อจัดระเบียบร่างกายและอารมณ์ของตนเองใหม่

ห้องน้ำยังมีสถานะที่น่าสนใจเมื่อพิจารณาผ่านมุมมองของเออร์วิง กอฟฟ์แมน (Goffman 1959) เพราะมันไม่ใช่ทั้งฉากหน้า (front stage) ที่ผู้คนต้องสวมบทบาทตามความคาดหวังของสังคม และไม่ใช่ฉากหลัง (back stage) ที่เปิดพื้นที่ส่วนตัวอย่างสมบูรณ์ ห้องน้ำเป็นพื้นที่ระหว่างกลางที่ผู้คนยังคงอยู่ภายในโลกสังคม แต่ได้รับอนุญาตให้ระงับการมีส่วนร่วมร่วมกับผู้อื่นชั่วคราว สถานะก้ำกึ่งเช่นนี้ทำให้ห้องน้ำกลายเป็นพื้นที่ที่การถอนตัวได้รับการยอมรับ โดยไม่ถูกตีความว่าเป็นการปฏิเสธความสัมพันธ์ทางสังคม

สิ่งสำคัญคือ สถานะดังกล่าวไม่ได้เกิดจากสถาปัตยกรรมของพื้นที่เพียงเท่านั้น ความเข้าใจร่วมทางวัฒนธรรมที่ฝังอยู่ในการใช้ชีวิตประจำวันมีส่วนสำคัญในการสร้างความยอมรับโดยทั่วไป นั่นเพราะผู้คนจำนวนมากเรียนรู้ตั้งแต่วัยเด็กว่าการหายไปเพราะ “ไปห้องน้ำ” เป็นเหตุผลที่ไม่ควรถูกซักถาม การเคารพพื้นที่ดังกล่าวจึงกลายเป็นมารยาททางสังคมรูปแบบหนึ่ง ด้วยเหตุนี้ ห้องน้ำจึงไม่ได้เป็นเพียงสถานที่สำหรับการขับถ่าย หากยังเป็นช่องว่างทางสังคมที่เปิดโอกาสให้ผู้คนที่สามารถถอนตัวจากความคาดหวังของผู้อื่นได้อย่างชอบธรรม

อย่างไรก็ตาม ความก้ำกึ่งของห้องน้ำไม่ได้ดำรงอยู่เพียงในระดับความหมายทางสังคมเท่านั้น แต่ยังถูกสร้างขึ้นผ่านประสบการณ์ทางประสาทสัมผัสโดยตรง แสงไฟ เสียงสะท้อน กลิ่นเฉพาะตัว และการปิดล้อมของพื้นที่ ซึ่งล้วนทำให้ร่างกายรับรู้ว่าตนเองกำลังเคลื่อนออกจากจังหวะของโลกภายนอก ความรู้สึกเช่นนี้ทำให้ห้องน้ำกลายเป็นพื้นที่ที่เอื้อต่อการหยุดพัก การหายใจ และการจัดวางอารมณ์ตนเองเสียใหม่ก่อนกลับเข้าสู่พื้นที่ทางสังคมอีกครั้ง

ห้องน้ำในฐานะโครงสร้างพื้นฐานทางอารมณ์

โดยทั่วไป ห้องน้ำมักถูกเข้าใจในฐานะโครงสร้างพื้นฐานที่รองรับความต้องการทางชีววิทยาของมนุษย์ เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานที่ทุกอาคารจำเป็นต้องมีเพื่อให้ร่างกายสามารถดำรงอยู่ได้อย่างถูกสุขลักษณะ แต่หากพิจารณาจากประสบการณ์ของผู้คนจำนวนมากไม่น้อยที่ใช้ห้องน้ำเป็นพื้นที่สำหรับตั้งสติ หายใจลึก ๆ ร้องไห้ กรีดร้อง นั่งเงียบอยู่กับตนเอง หรือรวบรวมกำลังก่อนกลับออกไปเผชิญหน้ากับโลกภายนอก ห้องน้ำดูเหมือนจะทำหน้าที่มากกว่าการจัดการของเสียทาง

กายภาพ เพราะห้องน้ำยังได้รองรับสิ่งที่อาจเรียกว่าสิ่งปฏิภูลทางอารมณ์ ซึ่งสะสมมาจากการใช้ชีวิตในสังคมร่วมสมัยอีกด้วย

ชีวิตในสังคมสมัยใหม่มักเต็มไปด้วยแรงกดดันที่มองไม่เห็น การรักษาภาพลักษณ์ การตอบสนองต่อความคาดหวังของผู้อื่น การรับมือกับการประเมินหรือตัดสินจากสายตาคบรอบข้าง การปรับตัวให้ทันจังหวะการทำงาน การเรียนและการเข้าสังคม ล้วนเป็นภาระทางอารมณ์ที่ค่อย ๆ สะสมมากขึ้นในชีวิตประจำวัน ภาระเหล่านี้อาจไม่รุนแรงถึงขั้นทำให้ใครล้มลงในทันที แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าร่างกายและจิตใจจะสามารถแบกรับมันได้อย่างไม่มีขีดจำกัด ในทางตรงกันข้าม ชีวิตประจำวันจำเป็นต้องอาศัยพื้นที่บางประเภทที่ทำหน้าที่ดูดซับแรงกดดันเหล่านี้เอาไว้ เพื่อให้ผู้คนสามารถกลับเข้าสู่กิจวัตรของตนเองได้อีกครั้ง

ในความหมายนี้ ห้องน้ำจึงทำหน้าที่เป็นโครงสร้างพื้นฐานทางอารมณ์ (affective infrastructure) ไม่ต่างจากที่ถนนทำให้ผู้คนเดินทางได้ หรือระบบไฟฟ้าทำให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจดำเนินต่อไปได้ ทว่าสิ่งที่ห้องน้ำรองรับกลับไม่ใช่การไหลเวียนของคน สินค้า ข้อมูล หรือแม้แต่สิ่งปฏิภูลในความหมายทั่วไป การทำหน้าที่ของห้องน้ำในบริบทนี้คือการรองรับสิ่งที่บทความนี้เรียกว่าสิ่งปฏิภูลทางอารมณ์ โดยเป็นการไหลเวียนของอารมณ์ ความเหนื่อยล้า ความอัดอั้น และความเปราะบางที่เกิดขึ้นจากการใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่น ห้องน้ำจึงเป็นส่วนหนึ่งของเงื่อนไขที่ทำให้มนุษย์สามารถอดทนอยู่ในสังคมได้ในทางหนึ่ง

ข้อสังเกตของไบรอัน ลาร์คิน (Larkin 2013) ที่ว่าโครงสร้างพื้นฐานไม่เคยเป็นเพียงสิ่งก่อสร้างทางเทคนิค หากแต่ยังจัดวางจังหวะชีวิต ความสัมพันธ์ และประสบการณ์ของผู้คน ช่วยให้มองเห็นบทบาทของห้องน้ำได้ชัดเจนยิ่งขึ้น เพราะห้องน้ำเองจัดเป็นองค์ประกอบสำคัญของสถาปัตยกรรมทางอารมณ์ที่ช่วยให้ผู้คนสามารถหยุดพัก ชะลอจังหวะ และปรับสมดุลของตนเอง ก่อนกลับเข้าสู่โลกภายนอกอีกครั้ง

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่น่าสนใจอาจไม่ใช่เพียงข้อเท็จจริงที่ว่าห้องน้ำช่วยให้ผู้คนพักใจได้ แต่คือคำถามว่าทำไมผู้คนจึงต้องพึ่งพาห้องน้ำเพื่อทำเช่นนั้นตั้งแต่แรก หากสังคมร่วมสมัยมีพื้นที่สำหรับการพักผ่อนทางอารมณ์อย่างเพียงพอ หากความเหนื่อยล้า ความเศร้า หรือความต้องการอยู่ลำพังได้รับการยอมรับในฐานะส่วนหนึ่งของความเป็นมนุษย์ ผู้คนอาจไม่จำเป็นต้องหลบไปยืนอยู่ในห้องน้ำเพื่อรวบรวมสติของตนเอง การที่ห้องน้ำกลายเป็นสถานที่ยอดนิยมสำหรับการร้องไห้ การตั้งสติ หรือการพักใจ จึงอาจไม่ได้สะท้อนคุณสมบัติพิเศษของห้องน้ำเท่านั้น แต่สะท้อนถึงข้อจำกัดของโลกภายนอกที่เปิดพื้นที่ให้กับประสิทธิภาพ การเข้าสังคม และการแสดงออก มากกว่าการเปราะบางและการพักผ่อน

ในแง่นี้ ห้องน้ำจึงเป็นดัชนีชี้วัดสถานะของสังคมด้วย ยิ่งผู้คนต้องอาศัยห้องน้ำในการเยียวยาตนเองมากเท่าใด ก็ยิ่งชวนให้ตั้งคำถามว่าสังคมได้จัดสรรพื้นที่สำหรับความเป็นมนุษย์ไว้เพียงพอแล้วหรือยัง ห้องน้ำถึงสามารถทำหน้าที่ทั้งสองอย่างพร้อมกัน คือรองรับการอยู่รอดทาง

ชีววิทยา และรองรับการอยู่รอดทางอารมณ์ของผู้คนในโลกที่เต็มไปด้วยความเร่งรัด ความคาดหวัง และแรงกดดันที่ไม่เคยหยุดพัก

การเมืองของการซ่อนตัว

หากมองผิวเผิน การหายเข้าไปในห้องน้ำอาจดูเป็นเพียงพฤติกรรมเล็ก ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ไม่มีนัยสำคัญทางสังคมหรือการเมืองใดมากไปกว่าการพักหายใจสักครู่ก่อนกลับออกมาเผชิญกับผู้คนอีกครั้ง ทว่าความธรรมดาของการกระทำดังกล่าวอาจกำลังปกปิดความจริงบางอย่างเกี่ยวกับระเบียบทางสังคมที่ผู้คนดำรงอยู่

สิ่งที่น่าสนใจอาจไม่ใช่การที่ผู้คนเลือกห้องน้ำเป็นที่หลบพัก แต่เป็นข้อเท็จจริงที่ว่า การหลบพักเช่นนี้จำเป็นต้องอาศัยห้องน้ำเป็นข้ออ้างตั้งแต่แรก ในสถานการณ์ทางสังคมจำนวนมาก การบอกว่า “ขอไปห้องน้ำสักครู่” เป็นคำอธิบายที่ได้รับการยอมรับโดยแทบไม่ต้องขยายความเพิ่มเติม แต่หากใครสักคนกล่าวว่า “ผมเหนื่อย” “ผมอยากอยู่คนเดียว” หรือ “ผมยังไม่พร้อมคุยกับใครตอนนี้” คำพูดเหล่านี้กลับมีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดคำถาม การตีความ หรือแม้กระทั่งสร้างความเสี่ยงต่อผู้คนรอบข้าง

ความแตกต่างดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าสังคมไม่ได้ให้ความชอบธรรมกับความต้องการทุกประเภทอย่างเท่าเทียมกัน ความต้องการทางกายภาพโดยส่วนใหญ่มักได้รับการยอมรับว่าเป็นเรื่องปกติและไม่จำเป็นต้องอธิบาย แต่ความต้องการทางอารมณ์กลับมักถูกมองว่าเป็นเรื่องที่ต้องมีเหตุผลรองรับ การพักใจจึงไม่สามารถปรากฏตัวต่อสาธารณะได้อย่างตรงไปตรงมาและเสมอไป หากต้องอาศัยภาษาของร่างกายมาปกปิดภาษาของอารมณ์ การเข้าห้องน้ำจึงเป็นการแปลความแประบางทางอารมณ์ให้อยู่ในรูปแบบที่สังคมยอมรับได้

ในความหมายนี้ ห้องน้ำกลายเป็นพื้นที่ที่เปิดโอกาสให้เกิดการต่อรองอย่างเงียบงันระหว่างปัจเจกกับระเบียบสังคม ผู้คนไม่ได้ลุกขึ้นประท้วง ไม่ได้ประกาศปฏิเสธการเข้าสังคม และไม่ได้ต่อต้านบรรทัดฐานอย่างเปิดเผย พวกเขาเพียงหายตัวไปชั่วคราวภายใต้ข้ออ้างที่ไม่มีใครตั้งคำถาม การกระทำเล็ก ๆ เช่นนี้สะท้อนสิ่งที่เจมส์ ซี สก็อตต์ (Scott, 1990) เรียกว่าการเมืองใต้ดิน (infrapolitics) หรือก็คือการเมืองในชีวิตประจำวันที่ไม่ได้แสดงออกในรูปของการเผชิญหน้ากับอำนาจโดยตรง แต่ดำเนินอยู่ผ่านกลวิธีเล็ก ๆ ที่ช่วยให้ผู้คนรักษาพื้นที่แห่งอิสรภาพของตนเองเอาไว้ได้

อย่างไรก็ตาม การเมืองของการซ่อนตัวไม่ได้เปิดเผยเพียงความสามารถของผู้คนในการต่อรองกับโลกภายนอก การเมืองดังกล่าวยังมีส่วนในการเปิดเผยข้อจำกัดของโลกภายนอกด้วยเช่นกัน นั่นเพราะหากสังคมเปิดพื้นที่ให้มนุษย์สามารถแสดงความเหนื่อยล้า ความแประบาง หรือความต้องการอยู่ลำพังได้อย่างเปิดเผย ผู้คนก็อาจไม่จำเป็นต้องซ่อนตัวอยู่หลังประตูห้องน้ำเพื่อทำ

สิ่งเหล่านั้น การที่ห้องน้ำกลายเป็นสถานที่ที่พิกใจอดนิยมนิจงสะท้อนว่า ความเป็นมนุษย์ในบางมิติ ยังไม่สามารถปรากฏตัวได้อย่างชอบธรรมในพื้นที่สาธารณะ

กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การเมืองของการซ่อนตัวไม่ได้เกิดขึ้นเพราะผู้คนรักการหลบหนี แต่เกิดขึ้นเพราะสังคมจำนวนมากยังออกแบบพื้นที่สำหรับการทำงาน การเข้าสังคม และการแสดงออก มากกว่าการพัก การถอนตัว และการเปราะบาง การหายเข้าไปในห้องน้ำจึงเป็นการประกาศอย่างเจียบ ๆ ว่า แม้ร่างกายจะยังอยู่ในพื้นที่เดียวกับผู้อื่น แต่อารมณ์และจิตใจอาจต้องการระยะห่างจากโลกภายนอกบ้างเป็นครั้งคราว

ในท้ายที่สุด ห้องน้ำจึงไม่ใช่เพียงสถานที่ที่ผู้คนใช้ล่าถอยจากสายตาของผู้อื่น หากยังเป็นพื้นที่ที่เผยให้เห็นขอบเขตของสิ่งที่สังคมอนุญาตให้มนุษย์เป็นได้ การที่ใครบางคนพูดว่า “ขอไปห้องน้ำ” แล้วไม่มีใครตั้งคำถาม อาจดูเป็นเรื่องเล็กน้อย แต่เบื้องหลังความธรรมดาอันนั้นคือระบบความเข้าใจร่วมที่ยอมรับความต้องการของร่างกาย มากกว่าความต้องการของอารมณ์ และนั่นอาจเป็นเหตุผลสำคัญว่าทำไมประตูห้องน้ำจึงกลายเป็นหนึ่งในประตูที่ผู้คนใช้เดินเข้าไปหาความสงบมากที่สุดในระดับชีวิตประจำวัน

สรุป

บทความนี้เริ่มต้นจากคำถามง่าย ๆ ว่า เหตุใดผู้คนจำนวนมากจึงเลือกห้องน้ำเป็นสถานที่สำหรับ “ทำใจ” ในช่วงเวลาที่ต้องการหลีกเลี่ยงจากความพลุกพล่าน ความกดดัน หรือความเหนื่อยล้าทางอารมณ์ คำตอบที่ได้ไม่ได้อยู่ที่คุณสมบัติทางกายภาพของห้องน้ำเพียงอย่างเดียว แต่ยังอยู่ที่สถานะทางสังคมอันพิเศษของพื้นที่แบบนี้ หรือก็คือ ห้องน้ำเป็นหนึ่งในไม่กี่พื้นที่ที่เปิดโอกาสให้ผู้คนสามารถถอนตัวออกจากโลกภายนอกได้อย่างชอบธรรม โดยไม่ต้องให้เหตุผลเพิ่มเติมและไม่ถูกตีความว่าเป็นการปฏิเสธผู้อื่น

เมื่อพิจารณาในมิติที่ลึกลงไป ห้องน้ำไม่ใช่เพียงสถานที่สำหรับจัดการสิ่งปฏิญูลทางกายภาพ ในบางบริบท ห้องน้ำยังทำหน้าที่รองรับสิ่งปฏิญูลทางอารมณ์ที่สะสมจากการใช้ชีวิตในสังคมร่วมสมัยด้วย การร้องไห้ การตั้งสติ การหลบพัก หรือการรวบรวมกำลังก่อนกลับไปเผชิญหน้ากับโลกภายนอก ล้วนทำให้ห้องน้ำกลายเป็นโครงสร้างพื้นฐานทางอารมณ์ที่ช่วยค้ำจุนชีวิตประจำวัน แม้บทบาทดังกล่าวจะไม่ค่อยได้รับการกล่าวถึงก็ตาม

อย่างไรก็ตาม ข้อค้นพบที่สำคัญที่สุดของบทความนี้อาจไม่ได้อยู่ที่การทำความเข้าใจห้องน้ำ แต่อยู่ที่การทำความเข้าใจสังคม การที่ผู้คนจำนวนมากต้องอาศัยข้ออ้างว่า “ไปห้องน้ำ” เพื่อสร้างพื้นที่ให้ตนเองได้พักใจ สะท้อนว่าสังคมร่วมสมัยมักให้ความชอบธรรมกับความต้องการของร่างกาย มากกว่าความต้องการของอารมณ์ ความเหนื่อยล้า ความเปราะบาง หรือความต้องการอยู่ลำพัง ยังไม่สามารถแสดงออกได้อย่างเปิดเผยเท่ากับความเป็นทางกายภาพ การซ่อนตัวอยู่หลังประตู

ห้องน้ำจึงเป็นการต่อรองกับระเบียบทางสังคม ที่ยังเปิดพื้นที่ให้กับประสิทธิภาพ การเข้าสังคม และการแสดงออก มากกว่าการพัก การถอนตัว และความเปราะบางของมนุษย์ อีกด้วย

ถึงที่สุดแล้ว ห้องน้ำจึงทำหน้าที่เสมือนกระจกสะท้อนสังคมบานหนึ่ง ยังมีผู้คนที่ต้องพึ่งพา ห้องน้ำในการประคับประคองอารมณ์ของตนเองมากเพียงใด ก็ยิ่งชวนให้ตั้งคำถามว่าสังคมได้ จัดสรรพื้นที่สำหรับความเป็นมนุษย์ไว้เพียงพอแล้วหรือยัง บางทีประเด็นสำคัญอาจไม่ใช่ว่าทำไม ผู้คนจึงหายเข้าไปในห้องน้ำ แต่คือเหตุใดโลกภายนอกจึงทำให้ผู้คนจำนวนมากรู้สึกว่าตนเอง จำเป็นต้องหายไปเสียก่อน จึงจะสามารถกลับมาเป็นตัวของตัวเองได้อีกครั้ง

ผู้เขียน

วิสุทธิ์ เวชวารากรณ์ นักวิจัย

ฝ่ายวิจัยและส่งเสริมวิชาการ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)

รายการอ้างอิง

- Goffman, E. (1959). *The presentation of self in everyday life*. Garden City, NY: Doubleday.
- Larkin, B. (2013). The politics and poetics of infrastructure. *Annual Review of Anthropology*, 42, 327-343.
- Scott, J. C. (1990). *Domination and the arts of resistance: Hidden transcripts*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Turner, V. (1969). *The ritual process: Structure and anti-structure*. Chicago, IL: Aldine.